

KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY

Komentarz

redakcja naukowa
Magdalena Habdas, Mariusz Fras

Katarzyna Bagan-Kurluta, Mariusz Fras, Joanna Guttzeit
Magdalena Habdas, Agnieszka Kawałko, Bogusława Kubica
Anna Moszyńska, Magdalena Olczyk, Aneta Pośpiech
Jolanta Sasiak, Anna Stawarska-Rippel, Paulina Twardoch
Barbara Wartenberg-Kempka, Piotr Wicherek, Hanna Witczak
Joanna Zajączkowska-Burtowy, Piotr Zakrzewski

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Poszczególne komentarze napisali:

Art. 1–9 – Magdalena Olczyk

Art. 10–22 – Anna Stawarska-Rippel

Art. 23–30 – Mariusz Fras

Art. 31 (z wyjątkiem pkt XIV), art. 33–46, 52 (z wyjątkiem pkt II), art. 53, 54 – Bogusława Kubica

Art. 47–51⁵, art. 31 (pkt XIV), art. 52 (pkt II) – Paulina Twardoch

Art. 55–57 – Barbara Wartenberg-Kempka

Art. 58–61 – Jolanta Sasiak

Art. 61¹–61⁶ – Magdalena Habdas

Art. 61⁷–86 – Hanna Witczak/Agnieszka Kawałko

Międzynarodowe prawo rodzinne – Joanna Guttzeit

Art. 87–91, 98–105 – Piotr Wicherek

Art. 92–97, 106–112 – Aneta Pośpiech

Art. 112¹–113⁶ – Joanna Zajączkowska-Burtowy

Art. 114–127 – Katarzyna Bagan-Kurluta

Art. 128–144¹ – Hanna Witczak/Agnieszka Kawałko

Art. 145–177 – Piotr Zakrzewski

Art. 178–184 – Anna Moszyńska

KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY

Komentarz

redakcja naukowa

Magdalena Habdas, Mariusz Fras

Katarzyna Bagan-Kurluta, Mariusz Fras, Joanna Guttzeit
Magdalena Habdas, Agnieszka Kawalko, Bogusława Kubica
Anna Moszyńska, Magdalena Olczyk, Aneta Pośpiech
Jolanta Sasiak, Anna Stawarska-Rippel, Paulina Twardoch
Barbara Wartenberg-Kempka, Piotr Wicherek, Hanna Witczak
Joanna Zajączkowska-Burtowy, Piotr Zakrzewski

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 maja 2021 r.

Recenzent
Prof. dr hab. Ewa Bagińska

Asystenci merytoryczni
mgr Katarzyna Kamińska
Oskar Zgonina

Wydawca
Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący
Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8223-545-6

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Przedmowa

Prezentowany Komentarz do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego jest wynikiem pracy znamienitych przedstawicieli polskiej nauki i praktyki prawa, wyróżniających się dużym doświadczeniem oraz bogatym dorobkiem zawodowym i naukowym. Podjęcie prac nad publikacją stanowiło wspólną inicjatywę środowiska sędziowskiego oraz naukowego. Z tego powodu Redaktorzy i Autorzy niniejszego opracowania postawili sobie za cel napisanie komentarza do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, który pozwala na rzetelne przedstawienie instytucji prawa rodzinnego i opiekuńczego w sposób przydatny dla przedstawicieli zarówno nauki, jak i praktyki prawa.

Przystępując do opracowania Komentarza, Autorzy przyjęli założenie, że ma on być pomocą w rozwiązywaniu zagadnień spornych, jakie wyłaniają się na tle stosowania Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Z tego powodu poza niezbędnymi wyjaśnieniami teoretycznymi Twórcy publikacji wykorzystali bogaty dorobek judykatury i doktryny. Autorzy wyselekcjonowali najnowsze orzecznictwo sądów powszechnych i Sądu Najwyższego, bardzo istotne z punktu widzenia praktyki stosowania prawa, a także koncentrowali się na przedstawieniu sposobów interpretacji prawa w sytuacjach budzących wątpliwości i spory co do poprawnej wykładni obowiązujących przepisów. Nie pominięto także prawa unijnego ani orzecznictwa unijnego w zakresie, w jakim współkształtuje ono i wpływa na polski porządek prawny. W celu zaprezentowania prawidłowej wykładni aktualnie obowiązujących norm Autorzy przedstawili ewolucję regulacji ustawowej i towarzyszące jej zmiany poglądów doktryny i orzecznictwa. Zastosowane podejście umożliwiło przedstawienie Czytelnikom wyważonego i wszechstronnego Komentarza, stanowiącego wyjątkowe połączenie wiedzy teoretycznej z potrzebami praktyki.

Prezentowane pierwsze wydanie Komentarza uwzględnia stan prawny na dzień 1.05.2021 r. oraz projektowane i ogłoszone zmiany ustawodawstwa. W publikacji precyzyjnie opracowano kluczowe zmiany legislacyjne, umożliwiając Czytelnikowi odnalezienie właściwej interpretacji obowiązujących przepisów.

Zastosowana w niniejszym Komentarzu szata graficzna, z jednolitym i przejrzystym, lecz nie nazbyt rozdrobnionym podziałem zagadnień, ułatwi Czytelnikom odnalezienie interesujących ich rozważań. Ponadto w celu ułatwienia korzystania z dzieła wpro-

wadzono system przypisów dolnych, które umożliwiają Czytelnikom zapoznanie się niejako z drugim nurtem rozważań ściśle powiązanych z główną treścią Komentarza.

Wydawnictwo oraz Autorzy wyrażają przekonanie, że niniejszy Komentarz do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego będzie stanowił cenną pomoc zarówno dla praktyków prawa: sędziów, adwokatów, radców prawnych, notariuszy, komorników, prokuratorów, jak i przedstawicieli doktryny, pracowników naukowych oraz aplikantów zawodów prawniczych i studentów.

Każdy z Autorów osobiście decydował o zakresie i sposobie komentowania przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i odpowiada samodzielnie za wyrażane poglądy. Niemniej jednak Redaktorzy, współdziałając z Autorami, byli zgodni co do podstawowego założenia przyświecającego opracowaniu publikacji. Ma ona przedstawiać komentowane zagadnienia, uwzględniając wymogi dociekliwości naukowej, jak również potrzeby praktyków prawa szukających odpowiedzi na pytania wynikające z niejednokrotnie bardzo skomplikowanych stanów faktycznych. Ponieważ jednak życie jest zawsze bardziej skomplikowane aniżeli rzeczywistość ustawowa, a z biegiem czasu pojawiają się nowe zjawiska i problemy, Redaktorzy zachęcają do mailowego kontaktu z nimi (magdalena.habdas@us.edu.pl; mariusz.fras@us.edu.pl) w celu przekazywania uwag oraz zagadnień wymagających omówienia lub poszerzonej analizy. W ten sposób Komentarz będzie mógł stale, również w kolejnych wydaniach, zapewniać odpowiedzi na pytania osób, które z niego korzystają.

1 maja 2021 r.

*Magdalena Habdas
Mariusz Fras*

USTAWA

z dnia 25 lutego 1964 r.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy

(Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)

TYTUŁ I Małżeństwo

DZIAŁ I Zawarcie małżeństwa

Literatura: M. Allerhand, *Prawo małżeńskie obowiązujące na Spiszu i Orawie*, Lwów 1926; K. Bagan-Kurluta, *Konstytucyjna regulacja instytucji małżeństwa. Temat do dyskusji* [w:] *Wokół problematyki małżeństwa w aspekcie materialnym i procesowym*, red. J.M. Łukasiewicz, A.M. Arkuszewska, A. Kościółek, Toruń 2017; K. Bagan-Kurluta, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017; K. Bagan-Kurluta, *Zawieranie małżeństw przez cudzoziemców*, St. Praw. 2015/1(16); M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, *Instytucja ubezwłasnowolnienia w perspektywie unormowań Konstytucji RP oraz Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych*, GSP 2018/11; K. Banasik, *Bigamia w polskim prawie karnym*, Prok. i Pr. 2010/9; A. Bartczak, *Sądowa jurysdykcja nad małżeństwem w Polsce*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2014/2; I. Basior, A. Czajkowska, D. Sorbian, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i związkowe oraz wzory dokumentów*, LEX 2015; A. Bilikiewicz, *Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zagadnienie nazewnictwa* [w:] *Psychiatria*, red. A. Bilikiewicz, W. Strzyżewski, Warszawa 1992; P. Błaszczak, P. Palichleb, *W meandrach trzech gałęzi prawa, czyli kilka słów o bigamii*, „Studia Iuridica” 2018/76; M. Boratyńska, *Problem transseksualizmu* [w:] *Prawo wobec medycyny i biotechnologii. Zbiór orzeczeń z komentarzami*, red. M. Safjan, Warszawa 2011; D. Charko, *Bigamia w polskim prawie karnym*, „Studia Elckie” 2012/4; J. Ciągwa, *Dzieje i współczesność Jurgowa 1546–1996. Dejiny a súčasnosť Jurgova*, Kraków 1996; J. Ciągwa, *Recepcja prawa węgierskiego na Spiszu i Orawie po roku 1920*, „Studia Historyczne” 1996/39; J. Ciągwa, *Stan prawny na Spiszu i Orawie w latach międzywojennych*, „Studia Iuridica Silesiana” 1986/11; J. Ciągwa, *Uherskie prawo sądowe na Spiszu i Orawie w XX w.* [w:] *Wielokulturowość polskiego pogranicza. Ludzie – idee – prawo*, red. A. Lityński, P. Fiedorczyk, Białystok 2008; A. Cicha, *Unieważnienie małżeństwa cywilnego a stwierdzenie nieważności małżeństwa w procesie kanonicznym. Analiza porównawcza*, „Kościół i Prawo” 2019/1; P. Cioch, *Postępowanie nieprocesowe w sprawach o udzielenie zezwolenia na zawarcie małżeństwa*, PS 2010/3; P. Cynkier, *Psychiczne przeszkody w zawarciu małżeństwa – opiniowanie sądowo-psychiatryczne*, cz. 1, „Psychiatria Polska” 2018/103, cz. 2, „Psychiatria Polska” 2018/112; A. Darnowska, *Racje prawne wprowadzenia przeszkód małżeńskich funkcjonujących w kanonicznym prawie małżeńskim oraz polskim porządku prawnym*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2014/1; M. Domański, *Postępowanie poprzedzające zawarcie małżeństwa, prowadzone przez kierownika USC. Zagadnienia konstrukcyjne*, „Metryka” 2012/1; M. Domański, *Ubezwłasnowolnienie w prawie polskim a wybrane standardy międzynarodowej ochrony praw człowieka*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne” 2014/17; M. Domański, *Względne zakazy małżeńskie*, Warszawa, LEX 2013; M. Domański, *Zawieranie małżeństw przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną i psychiczną w prawie polskim a Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych*, St. Praw. 2013/2; M. Domański, *Zezwolenie na zawarcie małżeństwa osobie dotkniętej chorobą psychiczną lub niedorozwojem umysłowym. Raport z badania*, Warszawa 2010; M. Domański, *Zezwolenie na zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika*, „Prawo w Działaniu” 2010/7; R. Domański, *Konstytutywny czy deklaratywny charakter spo-*

rządzenia aktu małżeństwa w U.S.C. w przypadku małżeństwa konkordatowego, PiP 2006/3; **T. Ereciński**, O potrzebie nowego kodeksu postępowania cywilnego, PiP 2004/4; **A. Fastyn**, Problem powstania i charakteru prawa małżeńskiego z 1863 roku, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2012/2; **A. Fastyn**, Przeszkoda katolicyzmu (*impedimentum catholicismi*) w prawie województw południowych II Rzeczypospolitej, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2014/2; **P. Fiedorczyk**, Prawo rodzinne w pracach nad unifikacją i kodyfikacją prawa w Polsce (1945–1964), Białystok 2014; **P. Fiedorczyk**, Unifikacja i kodyfikacja prawa rodzinnego w Polsce (1945–1964), Białystok 2014; **K. Frowal-Dolata**, Przyczyny unieważnienia małżeństwa w polskim prawie rodzinnym oraz wybranych państwach UE, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2013/11; **J. Gajda**, Jeszcze o braku spójności unormowań zawartych w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym oraz Prawie o aktach stanu cywilnego, „Metryka” 2013/2; **K. Gajda-Roszczyńska**, Między prokuratorem a organizacjami pozarządowymi – udział podmiotów innych niż materialnie uprawnione (uwagi *de lege lata* i *de lege ferenda*) [w:] Podmioty w postępowaniu cywilnym, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2018; **E. Gapska**, Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010; **E. Gapska, J. Studzińska**, Postępowanie nieprocesowe, Warszawa 2017; **S. Giżowska-Szarek**, Przepiętostwo bigamii, Prok. i Pr. 2005/12; **A. Gościński**, Przepiętostwo bigamii w Kodeksie Prawa Kanonicznego (Kanon 2356), „Prawo Kanoniczne” 1973/3–4; **W. Góralski**, Błąd co do osoby (kan. 1097 § 1 KPK) w świetle wyroku Roty Rzymskiej c. *Funghini* z kwietnia (brak dnia) 1997 r., „Ius Matrimoniale” 2001/6; **W. Góralski**, Błąd co do przymiotu osoby (kan. 1097 § 2 KPK) w świetle wyroku Roty Rzymskiej, „Prawo Kanoniczne: Kwartalnik Prawno-Historyczny” 1993/3–4; **W. Góralski**, Forma zawarcia małżeństwa według art. 1 § 2 K.R.O., „Prawo Kanoniczne” 2003/1–2; **W. Góralski**, Kanoniczne przeszkody małżeńskie *in genere*, „Prawo Kanoniczne” 2012/3; **W. Góralski**, Kanoniczne przeszkody małżeńskie – zarys problematyki, „Ius Matrimoniale” 2015/4; **W. Góralski**, Prawo do zawarcia małżeństwa. Perspektywa kanonisty, „Zeszyty Naukowe KUL” 2015/4; **W. Góralski**, Przesłanki zawarcia małżeństwa w prawie polskim i w prawie kanonicznym, „Ius Matrimoniale” 2006/11; **K. Grabowska**, Prawo do zawarcia związku małżeńskiego w warunkach pozbawienia wolności, „Palestra” 2017/7–8; **K. Gromek**, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Legalis 2020; **K. Gromek**, Prawo rodzinne dla sędziów i pełnomocników, Warszawa 2019; **H. Haak**, Nowelizacja polskiego prawa rodzinnego, M. Praw. 1999/3; **H. Haak**, Zawarcie małżeństwa. Komentarz, Toruń 1999; **J. Haberko**, „Ślub od pierwszego wejrzenia” a zawarcie małżeństwa w polskim porządku prawnym, „Metryka” 2020/1; **M. Hemerling**, Status prawny małżeńskiej wspólności ustawowej w małżeństwie bigamicznym i podział majątku wspólnego po jego ustaniu, „Palestra” 2012/3–4; **E. Holewińska-Łapińska**, Rozwiązanie stosunku przysposobienia w orzecznictwie sądów powszechnych w latach 2010–2011, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne” 2013/14; **E. Holewińska-Łapińska**, Unieważnienie małżeństwa w praktyce sądowej w 2010 r. [w:] *Studia i analizy Sądu Najwyższego*, t. 6, red. K. Ślebzak, Warszawa 2012; **H. Insaowski**, Rzymskie prawo małżeńskie a chrześcijaństwo, Lublin 1935; **D. Jagusz**, Z dziejów francuskiego modelu instytucji prokuratora na ziemiach polskich, Prok. i Pr. 2014/4; **A. Jankiewicz, D. Skrypnik, K. Skrypnik**, Głęboka niepełnosprawność intelektualna a rozwój emocjonalno-społeczny i motoryczny, „Psychiatria” 2014/4; **K. Jankowska**, Przeszkody małżeńskie zezwolenie na zawarcie małżeństwa cywilnego, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2015/2; **I. Jaworska**, Stwierdzenie nieważności małżeństwa w prawie kanonicznym i świeckim, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2017/6(1); **A. Jaworski**, Uprawnienia prokuratora w postępowaniu cywilnym w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego – propozycja podstawowych założeń [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014; **G. Jędrejek**, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2017; **G. Jędrejek**, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany, LEX 2019; **G. Jędrejek**, Regulacja instytucji małżeństwa w prawie kanonicznym i świeckim, RPEiS 2008/2; **J. Jodłowski**, Z zagadnień polskiego procesu cywilnego, Warszawa 1961; **E. Kamarad**, Kolizyjnoprawne aspekty małżeństw dzieci, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2019/24; **E. Kamarad**, Zawarcie małżeństwa jako zagadnienie prawa rodzinnego, prawa prywatnego międzynarodowego i prawa konsularnego, Kraków 2019; **M. Kañtor**, Mowa kierownika U.S.C. podczas uroczystości ślubnej, „Metryka” 2012/2; **A. Karabowicz**, Świecka forma małżeństwa na ziemiach polskich pod zaborami, „Zeszyty Prawnicze TBSP UJ” 2005/13; **P. Kasprzyk**, Relacja pomiędzy wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta) a zawodowym kierownikiem USC w prawie polskim, „Metryka” 2015/1; **P. Kasprzyk**, Rola i zadania kierownika urzędu stanu cywilnego – uwagi na tle art. 5 i 12 Kodeksu rodzinnego i opiekuńskiego, „Metryka” 2013/1; **M. Kijowski, K. Szpyt**, Konstytucyjny kontekst transeksualizmu [w:] *Psychosocjalne, prawne i medyczne aspekty transpłciowości*, red. A.M. Kłonkowska, K. Bojarska, Gdańsk 2014; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, Część ogólna (art. 1–125), red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018; *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, red. M. Manowska, LEX 2020; *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016; *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 1, Art. 1–729, red. A. Jakubecki, LEX 2019; *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, LEX 2013; *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2017; *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2020; *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, Warszawa,

LEX 2014; **K. Kolańczyk**, *Prawo rzymskie*, Warszawa 1978; **J. Koredczuk**, *Małżeństwa węgierskie* [w:] *Państwo, prawo, społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej*, red. A. Lityński, M. Mikołajczyk, T. Adamczyk, A. Drogoń, W. Organiściak, Katowice–Kraków 2009; **M. Kosek**, *Ochrona rodziny w przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dotyczących zawarcia małżeństwa* [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy po wielkich nowelizacjach*, „Acta Iuris Stetinensis” 2014/6; **M. Kosek**, *Powództwo prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego*, Warszawa 2016; **M. Kosek**, *Przeszkody małżeńskie w Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym*, „Prawo Kanoniczne” 2012/3; **A. Kościółek**, **A.M. Arkuszewska**, *Udział prokuratora w postępowaniu cywilnym. Uwagi de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przysłym Kodeksie postępowania cywilnego*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014; **R. Krajewski**, *Prawa i obowiązki seksualne małżonków. Studium prawne nad normą i patologią zachowań*, Warszawa 2009; **M. Krawczyk**, *Unieważnienie małżeństwa*, „Zeszyty Naukowe Akademii Podlaskiej w Siedlcach” 2009/83; **A. Kremer**, *Zawarcie związku małżeńskiego przed konsulem (wybrane zagadnienia)*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2007/7.1; **Z. Krzemiński**, *Wyrok w sprawach małżeńskich*, „Palestra” 1973/3; **L. Krzyżak**, *Przeszkody tytułami nieważności małżeństwa*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2016/4; **B. Kusyk**, *Kontrola sądu powszechnego nad czynnościami kierownika urzędu stanu cywilnego*, PS 2009/5; **E. Lewandowska**, *Pozorność oświadczenia woli. Studium cywilnoprawne*, Olsztyn 2018; **G. Leszczyński**, *Istotny element małżeństwa jako przedmiot symulacji częściowej (kan. 1101 § 2 KPK)*, „Ius Matrimoniale” 2007/12; **J. Litwin**, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961; **A. Lityński**, *Historia prawa w Polsce Ludowej*, Warszawa 2010; **E. Łętowska**, **J. Woleński**, *Instytucjonalizacja związków partnerskich a Konstytucja RP z 1997 r.*, PiP 2013/6; **J.M. Łukasiewicz**, *Nieistnienie małżeństwa – rozważania ogólne na podstawie wybranych poglądów* [w:] *Wokół problematyki małżeństwa w aspekcie materialnym i procesowym*, red. J.M. Łukasiewicz, A.M. Arkuszewska, A. Kościółek, Toruń 2017; **P. Machnikowski**, *Instytucja opieki nad pełnoletnim w pracach Komisji Kodyfikacyjnej w latach 2012–2015*, PiP 2019/4; **P. Majer**, *Uwagi odnośnie do małżeństwa konkordatowego – art. 10 Konkordatu z 1993 roku a ustawodawstwo państwowe*, „Ius Matrimoniale” 2001/6; **K. Markiewicz**, *Prokurator w postępowaniu cywilnym w ujęciu historycznym* [w:] *O prawie i dziejach księgi dwie. Studia ofiarowane Profesorowi Adamowi Lityńskiemu w czterdziestopięcioletnie pracy naukowej i siedemdziesięciolecie urodzin*, ks. 2, red. M. Mikołajczyk, J. Ciągwa, P. Fiedorczyk, A. Stawarska-Rippel, T. Adamczyk, W. Organiściak, K. Kuźmicz, Białystok–Katowice 2010; **E. Marszałkowska-Krześ**, *Postępowanie nieprocesowe w sprawach osobowych oraz rodzinnych*, Wrocław 2012; **A. Mezglewski**, *Jedno małżeństwo czy dwa? Rzecz o istocie małżeństwa konkordatowego*, M. Praw. 2003/18; **A. Mezglewski**, *Pojęcie „duchownego” w przepisach prawa polskiego o zawieraniu małżeństwa*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2001/2; **M. Michalska**, **A. Wojcieszak**, *Stwierdzenie transpłciowości w przypadku osoby pozostającej w związku małżeńskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza” 2017/95; **J. Misztal-Konecka**, *Wzięcie udziału przez prokuratora w postępowaniu cywilnym jako gwarancja zapewnienia efektywności ochrony prawnej*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2017/3; **E. Mitreğa**, *Wady oświadczenia woli nupturientów*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2003/6; **P. Mostowik**, *Kilka uwag o ochronie małżeństwa na tle Konstytucji i prawa międzynarodowego* [w:] *Wokół problematyki małżeństwa w aspekcie materialnym i procesowym*, red. J.M. Łukasiewicz, A.M. Arkuszewska, A. Kościółek, Toruń 2017; **B. Najman**, *Czy zasadna jest penalizacja bigamii? Prawnokarne rozważania w świetle art. 206 k.k.*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2015/2; **K. Nazar-Gutowska**, *Groźba bezprawna w polskim prawie karnym*, Warszawa 2012; **M. Nestorowicz**, *Błąd co do osoby jako przyczyna unieważnienia małżeństwa*, PiP 2009/4; **P. Niczyporuk**, *Zawarcie małżeństwa ‘Liberorum procreandorum’ causa w prawie rzymskim*, „Zeszyty Prawnicze” 2014/14.3; **A. Nowicka**, *Warunki zawarcia małżeństwa w formie wyznaniowej o skutkach cywilnych przewidzianych w prawie polskim*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2009/3; **U. Nowicka**, *Aplikacja zasady favor matrimonii w rozstrzygnięciu spraw o nieważność małżeństwa*, „Ius Matrimoniale” 2011/16; **R. Obrębski**, *Zarys istoty zdolności procesowej w postępowaniu cywilnym*, „Polski Proces Cywilny” 2017/1; **A. Ogrodnik-Kalita**, *Zezwolenie na pobyt czasowy dla cudzoziemca małżonka obywatela Rzeczypospolitej Polskiej a wady oświadczenia woli przy zawarciu małżeństwa* [w:] *Prawne i ekonomiczne aspekty imigracji do Polski*, red. M. Butrymowicz, P. Kroczek, Kraków 2017; **M. Olczyk**, *Problematyka zmiany płci metrykalnej osób transpłciowych w działalności Rzecznika Praw Obywatelskich* [w:] *Psychospołeczne, prawne i medyczne aspekty transpłciowości*, red. A.M. Kłonkowska, K. Bojarska, Gdańsk 2014; **J. Ordyński**, *O separacji, rozwodach i nieważności małżeństw*, Warszawa–Kraków 1925; **A.M. Paluszkiwicz**, *Stan psychiczny nupturienta a jego zdolność do zawarcia związku małżeńskiego*, PS 2017/2; **A. Pasek**, *Dwużeństwo (bigamia) w kodeksach karnych obowiązujących w Drugiej Rzeczypospolitej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2009/3180, Prawo CCCX; **A. Pastwa**, *Recenzja: „Zawarcie małżeństwa kanonicznego bez skutków cywilnych (kan. 1071 § 1 °2, Kodeksu Prawa Kanonicznego)”*, Piotr Majer, Kraków 2009, „Ius Matrimoniale” 2011/16; **K. Piasecki**, *Wpływ procesu i wyroku cywilnego na proces i wyrok karny: zagadnienia de lege ferenda*, „Palestra” 1966/6; **A. Piegzik**, *Przeszkody małżeńskie w ustawodawstwie dzielnicowym II RP*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2016/5; **J. Pieliuchowski**, *Korelacja wad oświadczenia woli przy zawarciu małżeństwa na gruncie prawa kanonicznego i polskiego*, „Zeszyty Prawnicze” 2012/12.3; *Podręcznik urzęd-*

nika stanu cywilnego, t. 3, *Wybrane instytucje prawa cywilnego osobowego i prawa rodzinnego*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2020; *Powództwo o unieważnienie małżeństwa*, oprac. E. Skibińska, M. Praw. 2016/22; *Psychospołeczne, prawne i medyczne aspekty transpłciowości*, red. A.M. Kłonkowska, K. Bojarska, Gdańsk 2014; **S. Pużyński**, *Choroba psychiczna – problemy z definicją oraz miejscem w diagnostyce i regulacjach prawnych*, „Psychiatria Polska” 2007/3; **P. Radziszewski**, *Małżeństwa polsko-cudzoziemskie o charakterze fikcyjnym a bezpieczeństwo państwa. Przyczynek do problemu*, „Świat Idei i Polityki” 2013/12; **J. Rezmer**, *Prawo osoby z niepełnosprawnością do zawarcia małżeństwa w świetle uwag końcowych oraz komentarzy ogólnych Komitetu Praw Człowieka i Komitetu ds. Praw Osób Niepełnosprawnych*, „Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego” 2016/7; **E. Rojowska**, *Prawo małżeńskie osobowe na ziemiach polskich. System mieszany (Austriacki Kodeks Cywilny) i wyznaniowy (Zwód Praw Cesarstwa Rosyjskiego)*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2017/17; **M. Rzewuska**, *Zaręczyny. Status narzeczonego w prawie cywilnym*, Legalis 2019; **P. Sadowski**, *Wpływ kognacji na ius conubii w prawie rzymskim i kanonicznym*, „Studia Prawnoustrojowe” 2015/27; **J. Sandorski**, *Międzynarodowa ochrona małżeństwa*, RPEiS 1986/3; **J. Siarkowski**, *Analiza konstytucyjnego pojęcia „małżeństwo” w kontekście prawa do małżeństw jednopłciowych jako przykład zastosowania narzędzi teoretycznoprawnych [w:] Prawo – rodzina – praca*, red. M. Andryszczak, R. Badowiec, D. Gęsicka, Toruń 2017; **W. Siedlecki**, *Stosunek postępowania karnego do postępowania cywilnego w świetle przepisów nowego kodeksu postępowania cywilnego*, „Palestra” 1966/9; **T. Smyczyński**, *Konstytucyjny charakter sporządzenia aktu małżeństwa konkordatowego*, PiP 2006/3; **T. Smyczyński**, *Nowelizacja prawa małżeńskiego*, PiP 1999/1; **T. Smyczyński**, *Odpowiedzialność odszkodowawcza duchownego z powodu naruszenia prawa przy zawieraniu małżeństwa*, RPEiS 2002/2; **T. Smyczyński**, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2018; **P. Sobański**, „Tylko fikcyjne” – to dlaczego wciąż ważne? *Małżeństwo pozorne na tle regulacji obowiązujących w Polsce, Niemczech i Austrii*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2017/3; **M. Sokołowski**, *Legitymacja procesowa osób trzecich w sprawach o unieważnienie małżeństwa – glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 13.10.2016 r. w sprawie C-294/15*, E. Mikołajczyk przeciwko Czarnecy, „Europejski Przegląd Sądowy” 2017/6; **K. Sójka-Zielińska**, *Wielkie kodyfikacje cywilne. Historia i współczesność*, Warszawa 2009; **A. Stawarska-Rippel**, *Elementy prywatne i publiczne w procesie cywilnym w świetle prac kodyfikacyjnych Polsce (1918–1964). Studium historycznoprawne*, Katowice 2015; **R.A. Stefański**, *Przestępstwo bigamii (art. 206 k.k.)*, Prok. i Pr. 1999/10; **J. Strzebińczyk**, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2013; **J. Strzebińczyk**, *Zawarcie małżeństwa wyznaniowego podlegającego prawu polskiemu*, „Rejent” 1999/4; **C. Suchocki**, *Możliwości i skutki zawarcia małżeństwa mimo istnienia przeszkód w prawie kanonicznym i polskim*, „Roczniki Nauk Prawnych” 1998/8; **A. Sylwestrzak**, *Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych a unormowania kodeksu rodzinnego i opiekuńczego [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy po wielkich nowelizacjach*, „Acta Iuris Stetinensis” 2014/6; *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Legalis 2019; *System Prawa Prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Legalis 2018; *System Prawa Prywatnego*, t. 11, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smyczyński, Legalis 2014; **K. Szelańska**, *Udział duchownego oraz kierownika urzędu stanu cywilnego w procesie zawierania małżeństwa wyznaniowego (kanonicznego) ze skutkami cywilnymi [w:] Prawo małżeńskie i jego relacje z innymi gałęziami prawa*, red. I.A. Jaroszewska, G. Ćwikliński, Olsztyn 2017; **M. Szewczyk**, *Zmiany we francuskim prawie karnym na tle kodeksu karnego z 1994 r.*, „Palestra” 1997/3–4; **R. Szponder**, *Regulacja prawa zaręczyn w Polsce*, „Analecta Cracoviensia” 2018/50; **A. Szymusik**, *Psychiatria sądowa i orzecznictwo [w:] Psychiatria*, red. A. Bilikiewicz, W. Strzyżewski, Warszawa 1992; **L. Świto**, **M. Tomkiewicz**, *Zaświadczenie o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa w procedurze matrimonium per procura*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2018/21; **M. Tomkiewicz**, *Skutki cywilne małżeństwa wyznaniowego zawartego przez obywateli polskich przed duchownym Kościoła rzymskokatolickiego za granicą*, „Prawo Kanoniczne” 2012/4; **H. Trammer**, *Czy wada oświadczenia woli jest przyczyną unieważnienia małżeństwa*, NP 1966/1; **A. Tunia**, *Kierownik U.S.C. jako organ rejestracji stanu cywilnego. Uwagi na tle art. 1 § 2 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, „Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego. Opinie i Analizy” 2018/32; **M. Wojewoda**, *Zaświadczenie stwierdzające, że zgodnie z prawem polskim można zawrzeć małżeństwo – geneza, znaczenie praktyczne oraz zasady wydawania*, „Metryka” 2015/2; *Wokół problematyki małżeństwa w aspekcie materialnym i procesowym*, red. J.M. Łukasiewicz, A.M. Arkuszewska, A. Kościółek, Toruń 2017; **W. Wołodkiewicz**, **M. Zabłocka**, *Prawo rzymskie. Instytucje*, Warszawa 2014; **M. Zachariasiewicz**, *Klauzula porządku publicznego jako instrument ochrony materialnoprawnych interesów i wartości fori*, Warszawa 2018; **P. Zakrzewski**, *Model zawarcia małżeństwa w prawie polskim a oświadczenia mężczyzny i kobiety jednoczesnego zawarcia małżeństwa w trybie art. 1 § 2 KRO [w:] Przesłanki konieczne zawarcia małżeństwa. Próba systematyzacji zagadnienia w aspekcie formy religijnej*, red. A. Tunia, Lublin 2011; **Z. Zawadzka**, *Formy udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym*, Prok. i Pr. 2009/10; *Zbiór orzeczeń z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego wraz z komentarzami. Wybrane zagadnienia. Casebook*, red. H. Bzdak, Kraków 2015; **A. Zielonacki**, *Zawarcie małżeństwa*, Ossolineum 1982; **A. Zielonacki**, *Zmiana płci w świetle prawa polskiego*, RPEiS 1988/2; **M.P. Ziemiak**, *Kradzież tożsamości osoby fizycznej – wybrane zagadnienia cywilnoprawne*, GSP 2018/39.

Art. 1. [Przesłanki zawarcia małżeństwa]

§ 1. Małżeństwo zostaje zawarte, gdy mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego oświadczenia, że wступują ze sobą w związek małżeński.

§ 2. Małżeństwo zostaje również zawarte, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa. Gdy zostaną spełnione powyższe przesłanki, małżeństwo uważa się za zawarte w chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego.

§ 3. Przepis paragrafu poprzedzającego stosuje się, jeżeli ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa regulująca stosunki między państwem a kościołem albo innym związkiem wyznaniowym przewiduje możliwość wywołania przez związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu tego kościoła albo innego związku wyznaniowego takich skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego.

§ 4. Mężczyzna i kobieta, będący obywatelami polskimi przebywającymi za granicą, mogą zawrzeć małżeństwo również przed polskim konsulem lub przed osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula.

Spis treści

I. Małżeństwo – pojęcie i istota	29
II. Zawarcie małżeństwa cywilnego, wyznaniowego ze skutkami dla prawa cywilnego i konsularnego	31

I. Małżeństwo – pojęcie i istota

1. W prawie polskim, co zgodnie podkreślają autorzy zajmujący się problematyką małżeństwa, **brakuje definicji tej instytucji**¹. Zwraca się uwagę na jego społeczny, socjologiczny aspekt². Niektórzy jednak uważają, że z art. 18 Konstytucji RP „wynika oficjalna definicja małżeństwa w prawie polskim, która należy do zasad ustrojowych Polski”³.

¹ Zob. np. J. Gajda [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 11, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Legalis 2014, s. 71 i przytaczane przez niego definicje małżeństwa; T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2018, s. 31; A. Zielonacki, *Zawarcie małżeństwa*, Ossolineum 1982, s. 7; zob. także K. Bagan-Kurluta, *Konstytucyjna regulacja instytucji małżeństwa. Temat do dyskusji* [w:] *Wokół problematyki małżeństwa w aspekcie materialnym i procesowym*, red. J.M. Łukasiewicz, A.M. Arkuszewska, A. Kościółek, Toruń 2017, s. 24–33. Autorka przedstawia instytucje małżeństwa z perspektywy historycznej.

² Np. T. Smoczyński, *Prawo rodzinne...*, s. 30.

³ P. Mostowik, *Kilka uwag o ochronie małżeństwa na tle Konstytucji i prawa międzynarodowego* [w:] *Wokół problematyki małżeństwa...*, red. J.M. Łukasiewicz, A.M. Arkuszewska, A. Kościółek, s. 45, powołujący w przypisie 15 P. Winczorka oraz W. Borysiaka; zob. także J. Siarkowski, *Analiza konstytucyjnego pojęcia „małżeństwo” w kontekście prawa do małżeństw jedнопłciowych jako przykład zastosowania narzędzi teoretycznoprawnych* [w:] *Prawo – rodzina – praca*, red. M. Andryszczak, R. Badowiec, D. Gęsicka, Toruń 2017, s. 182–183, oraz G. Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, LEX 2019, komentarz do art. 1, pkt IV, nt 2.

W konsekwencji część autorów, definiując małżeństwo, wskazuje na art. 18 Konstytucji RP, zgodnie z którym małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej⁴. Inni zabieg ten oceniają jako nietrafiony⁵. W aspekcie dyskusji toczącej się wokół definicji małżeństwa i art. 18 Konstytucji RP pojawiło się także stwierdzenie, że z art. 18 Konstytucji RP wynika zakaz innych związków, czy to heteroseksualnych, czy też homoseksualnych⁶. Pogląd ten słusznie uznano za chybiony⁷. Z powołanego przepisu wynika, że Konstytucja preferuje rodzinę opartą na związku heteroseksualnym, zawiera gwarancje dla małżeństwa w ten sposób pojętego, rodzicielstwa i macierzyństwa⁸. Nie ma w nim jednak mowy o żadnym zakazie. Otwiera to drogę dla możliwości wprowadzenia na poziomie ustawy zwykłej regulacji instytucjonalizują-

⁴ Zob. np. J. Gajda [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 11, red. T. Smoczyński, s. 71; K. Pietrzykowski [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2020, komentarz do art. 1, uw. I, teza A, pkt 1; o szczególnym statusie konstytucyjnym małżeństwa zob. uzasadnienie wyroku TK z 11.05.2005 r., K 18/04, OTK-A 2005/5, poz. 49, pkt 16.6, gdzie Trybunał stwierdził, że: „Małżeństwo (jako związek kobiety i mężczyzny) uzyskało w prawie krajowym RP odrębny status konstytucyjny zdeterminowany postanowieniami art. 18 Konstytucji”; tak samo w orzecznictwie przykładowo zob. postanowienie SA w Katowicach z 13.06.2017 r., V ACz 495/17, LEX nr 2317651, w którym Sąd stwierdził, że art. 18 Konstytucji RP, jednoznacznie wskazując na kobietę i mężczyznę jako mogących zawrzeć związek małżeński, „wskazuje na wolę i konsekwencję ustawodawcy w określeniu małżeństwa, jedynie jako związku kobiety i mężczyzny”. Jako argument Sąd przytacza także w uzasadnieniu wyroku przebieg prac legislacyjnych nad tym przepisem, jednoznacznie stojąc na stanowisku o zgodności art. 1 k.r.o. z Konstytucją.

⁵ Np. E. Kamarad, *Zawarcie małżeństwa jako zagadnienie prawa rodzinnego, prawa prywatnego międzynarodowego i prawa konsularnego*, Kraków 2019, s. 57. Autorka powołuje liczne stanowiska doktrynalne dotyczące proponowanych definicji małżeństwa (E. Kamarad, *Zawarcie małżeństwa...*, s. 57–58), uznając małżeństwo za specyficzną konstrukcję łączącą cechy instytucji prawa prywatnego z elementami publicznoprawnymi.

⁶ Stanowisko to zaprezentowane w opinii Biura Studiów i Analiz SN z 10.05.2012 r. przedstawiają E. Łętowska, J. Woleński, *Instytucjonalizacja związków partnerskich a Konstytucja RP z 1997 r.*, PiP 2013/6, s. 21–22; zob. też wyrok WSA w Warszawie z 8.01.2019 r., IV SA/Wa 2618/18, LEX nr 2618194, w którego uzasadnieniu Sąd odniósł się do powyższej kwestii, wskazując, że „Zgodnie z art. 18 Konstytucji RP małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo pozostają pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. Zdaniem Sądu, zgodzić można się ze skarżącymi, iż z powyższej zasady konstytucyjnej wynika nie tyle konstytucyjne rozumienie instytucji małżeństwa, co gwarancja objęcia szczególną ochroną i opieką państwa instytucji małżeństwa, ale tylko w założeniu, że chodzi o związek mężczyzny i kobiety. (...) Powyższy przepis nie zabrania przy tym ustawodawcy, by ten mocą ustaw zwykłych zinstytucjonalizował status związków jednopłciowych lub też różnopłciowych, które z sobie wiadomych przyczyn nie chcą zawrzeć małżeństwa w jego tradycyjnym rozumieniu”.

⁷ Tak słusznie E. Łętowska, J. Woleński, *Instytucjonalizacja związków...*, s. 22–23; autorzy podają i analizują szereg argumentów wspierających powyższą tezę, m.in. wskazując na ewolucję pojęcia małżeństwa na przestrzeni wieków, na co mają wpływ zmieniające się warunki, w których żyją społeczeństwa. W konsekwencji, zdaniem autorów, małżeństwo mężczyzny z kobietą stanowi w istocie podkategorię małżeństwa w ogólności, „którego struktura podmiotowa jest obojętna” (E. Łętowska, J. Woleński, *Instytucjonalizacja związków...*, s. 25). Jako przykład zmian w prawodawstwach europejskich można wskazać np. Hiszpanię, w której od 2005 r. zalegalizowane zostały na poziomie kodeksu cywilnego (art. 44 ust. 2) małżeństwa osób tej samej płci – zob. Artículo Único, *Uno de Ley 13/2005*, de 1 de julio, por la que se modifica el Código Civil en materia de derecho a contraer matrimonio.

⁸ J. Gajda także słusznie wskazuje, że gdy chodzi z kolei o pojęcie rodziny, to „rodzina powstaje zarówno wtedy, gdy mężczyzna i kobieta podejmą wspólne życie bez dopełnienia formalnych przesłanek, jak i w razie podjęcia tego współżycia przez zawarcie małżeństwa” – J. Gajda [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 11, red. T. Smoczyński, s. 70.

cej związku partnerskie⁹. Gdy chodzi o Konstytucję, to zgoda na małżeństwo między osobami tej samej płci wymagałaby już jej zmiany¹⁰.

Można rzec, że ilekroć pojawia się w dyskusji problem małżeństwa, tylekroć powoływany jest wspomniany art. 18 Konstytucji RP, z którego, jak wcześniej wskazano, wynikać ma jedyny model współżycia nazywany małżeństwem. Czym jednak jest małżeństwo, można stwierdzić, sięgając do art. 1 k.r.o., który nie wprowadza definicji legalnej tej instytucji, wymienia jednak wymagania z perspektywy prawa relewantne dla zaistnienia więzi chronionej nie tylko przez prawo rodzinne, ale, jak wskazano wyżej, także na poziomie konstytucyjnym.

W kontekście definicji małżeństwa wydaje się natomiast, że na podstawie poglądów wypowiedzianych w doktrynie można przytoczyć cechy związku małżeńskiego jako trwałego, opartego na równouprawnieniu i powstałego zgodnie z wolą mężczyzny i kobiety w sposób przewidziany prawem związku, który skutkuje powstaniem praw o charakterze osobistym i majątkowym, przy czym związek ten nie jest nierozzerwalny¹¹. Bardzo często, i jest to słuszne założenie, jako dominujący element decydujący o powstaniu małżeństwa wskazuje się oświadczenia woli złożone przez nupturientów (a nie czynność urzędową organu) będące przyczyną sprawczą powstania związku małżeńskiego¹².

II. Zawarcie małżeństwa cywilnego, wyznaniowego ze skutkami dla prawa cywilnego i konsularnego

2. **Zaręczyny. Konkubinat.** Od małżeństwa odróżnia się okres, w którym nupturientki pozostają „związani” ze sobą promesą zawarcia małżeństwa. **Charakter prawny zaręczyn wciąż jednak budzi wątpliwości¹³**, chociaż wydaje się, że powoli zyskuje aprobatę stanowisko upatrujące w zaręczynach pewnego kontraktu, *sui generis*. Moim zdaniem pogląd ten należy uznać za nietrafiony, przede wszystkim dlatego, że przyjęcie koncepcji umowy w tym zakresie nie wyjaśnia konstrukcji zaręczyn, a właści-

⁹ Przypomnieć należy o jednym z ostatnich projektów ustawy o związkach partnerskich, VII kadencja, druk sejm. nr 2381.

¹⁰ Tak np. A. Bodnar, RPO, w wywiadzie z 18.03.2019 r. w Polsat News: <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2019-03-18/bodnar-o-karcie-lgbt-pozostale-miasta-powinny-isc-tym-tropem/> (dostęp: 25.08.2020 r.); inaczej E. Łętowska, J. Woleński, *Instytucjonalizacja związków...*, s. 22, którzy uważają, że art. 18 Konstytucji RP „nie wyklucza małżeństw o innej podmiotowej strukturze”.

¹¹ Cechy te przytaczam za J. Gajdą [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 11, red. T. Smoczyński, s. 72.

¹² Tak W. Góralski, *Przesłanki zawarcia małżeństwa w prawie polskim i w prawie kanonicznym*, „Ius Matrimoniale” 2006/11, s. 20–21, <https://docplayer.pl/27982327-Wojciech-goralski-przeslanki-zawarcia-malzenstwa-w-prawie-polskim-i-w-prawie-kanonicznym-ius-matrimoniale-11-17-19-51.html> (dostęp: 25.08.2020 r.).

¹³ Prezentowane są najczęściej cztery koncepcje, traktujące zaręczyny jako: 1) stosunek faktyczny, którego zerwanie rodzi skutki prawne; 2) stosunek prawny, sprowadzający się do wzajemnego zaufania obu stron i chęci zawarcia związku małżeńskiego w przyszłości; 3) umowę o charakterze zobowiązaniowym; 4) kontrakt rodzinnoprawny; podają za: M. Rzewuska, *Zaręczyny. Status narzeczonego w prawie cywilnym*, Legalis 2019, rozdz. III, § 3. Autorka odwołuje się w tym miejscu także do A. Zielonackiego, *Zawarcie małżeństwa*, Wrocław 1982, s. 15–16, a ponadto prezentuje stanowiska zwolenników poszczególnych rozwiązań.

wie jedynie ją komplikuje poprzez tworzenie dodatkowych dogmatycznych instytucji. Zwolennicy ujmowania zaręczyn jako umowy *sui generis*¹⁴, wskazują na liczne problemy, z których najbardziej oczywistym może się okazać odpowiedzialność za niewykonanie powstałego w ten sposób obowiązku. Odpowiedzialność ta jednak nie może realizować się w pełni, bowiem chociażby obowiązek zawarcia małżeństwa nie może być egzekwowalny na drodze sądowej¹⁵. Ponadto tworzenie koncepcji dopatrujących się istnienia w zaręczynach więzi o charakterze obligacyjnym jest też o tyle nieużyteczne, że nadal przy skutkach związanych z „**zerwaniem zaręczyn**” trzeba sięgać do znanych z Kodeksu cywilnego innych instytucji. Jeszcze na gruncie Kodeksu rodzinnego z 1950 r. Sąd Najwyższy wyraził pogląd o możliwości zastosowania art. 134 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.) (obecnie art. 415 k.c.) jako podstawy ewentualnych roszczeń odszkodowawczych¹⁶. **W kwestii zwrotu подарunków istnieją natomiast stanowiska akceptujące skorzystanie w tej mierze z przepisów o odwołaniu darowizny albo bezpodstawnym wzbogaceniu** (nienależnym świadczeniu – art. 410 § 2 k.c.)¹⁷. W doktrynie z kolei wskazano również na możliwość wykorzystania w tego typu sytuacjach instytucji *culpa in contrahendo* i ograniczenia odpowiedzialności do interesu ujemnego¹⁸. W tej instytucji, z uwagi na fakt, że nadaje się ona do zastosowania w fazie negocjacji do każdego rodzaju umowy¹⁹, upatruje się dozwolonego mechanizmu ochronnego wobec strony, która doprowadziła do zerwania zaręczyn przez nielojalne zachowanie się, a która od początku nie miała zamiaru formalizować związku²⁰. Moim zdaniem jednak trudne do zaakceptowania jest stwierdzenie, że narzeczeni negocjują ze sobą zawarcie małżeństwa. Z jednej strony wymagałoby to kwalifikacji małżeństwa jako

¹⁴ Zob. M. Rzewuska, *Zaręczyny...*, rozdz. 3, § 3, pkt 1. Ponadto za także koncepcją zdają się także wypowiedzieć niektóre sądy. Z tekstu prasowego przytoczonego na stronie <https://www.rp.pl/Spadki-i-darowizny/161029082-Doda-odda-pierscionek-zareczynowy-bylemu-narzeczonemu-Emilowi-Haidarowi---uznal-sad.html> (dostęp: 25.08.2020 r.), dotyczącego wzajemnych rozliczeń pomiędzy D. Rabczewską oraz E. Haidarem, sąd – jak twierdzi autor materiału (rozprawa odbyła się przy drzwiach zamkniętych) – stanął na stanowisku kwalifikowania zaręczyn jako umowy przedmałżeńskiej, D. Pisarek, *Doda odda pierścień zaręczynowy byłemu narzeczonemu Emilowi Haidarowi – uznał sąd*, publikacja 27.10.2016 r.

¹⁵ Nie można w żaden sposób przyjąć, aby można było dochodzić stwierdzenia przez sąd obowiązku złożenia oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński (art. 64 k.c.) – co byłoby sprzeczne z zasadą wyrażoną w art. 47 Konstytucji RP.

¹⁶ Zob. orzeczenie SN z 15.07.1953 r., II C 687/53, LEX nr 196763, który stwierdził, że: „Lekkomyślne spowodowanie kosztów niedoszłego ostatecznie do skutku przyjęcia weselnego stanowi podstawę do żądania stosownego odszkodowania od osoby zrywającej przyrzeczenie małżeństwa”.

¹⁷ Zob. M. Rzewuska, *Zaręczyny...*, rozdz. IV, § 1, pkt I, ppkt 1–3, która zebrała poglądy wyrażane w literaturze. Warto również wskazać niedawny przykład z orzecznictwa, chociaż z uwagi na fakt, że rozprawa odbyła się przy drzwiach zamkniętych, w dostępnych źródłach nie można znaleźć dokładnej podstawy prawnej nakazania przez sąd D. Rabczewskiej zwrotu pierścionka zaręczynowego, przy jednoczesnym pozostawieniu przy niej innych подарunków, jakie otrzymała od E. Haidara – zob. wyrok SO w Warszawie z 16.10.2016 r., III C 147/16, omówienie: <https://www.rp.pl/Spadki-i-darowizny/161029082-Doda-odda-pierscionek-zareczynowy-bylemu-narzeczonemu-Emilowi-Haidarowi---uznal-sad.html> (dostęp: 25.08.2020 r.).

¹⁸ Zob. M. Rzewuska, *Zaręczyny...*, rozdz. IV, § 1, pkt I, ppkt 4, powołująca w tym miejscu m.in. A. Zielonackiego, *Zawarcie małżeństwa...*, s. 21.

¹⁹ Tak też powoływana przez M. Rzewuską – S. Kubsik, *Przedkontraktowa odpowiedzialność odszkodowawcza z tytułu nieuczciwych negocjacji*, Legalis 2015, rozdz. VII, nb 37.

²⁰ Zwolenniczką tego stanowiska jest także M. Rzewuska, *Zaręczyny...*, rozdz. IV, § 1, pkt I, ppkt 4.

Prezentowany komentarz w konstruktywny i zrozumiały sposób wyjaśnia problemy prawa rodzinnego budzące wątpliwości w praktyce. Nawiązuje do ustaw szczególnych, regulacji proceduralnych oraz przepisów kolizyjnych, np. dotyczących stosunków majątkowych małżeńskich, które doprecyzowują lub zmieniają sposób stosowania przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Przedstawia również ewolucję regulacji ustawowej i towarzyszące jej zmiany poglądów doktryny i orzecznictwa.

Autorzy – znakomici prawnicy z dużym doświadczeniem zawodowym i bogatym dorobkiem naukowym – wskazują pożądane sposoby rozwiązywania kwestii spornych w oparciu o piśmiennictwo oraz orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów powszechnych. Poruszają także tematy związane z prawem prywatnym międzynarodowym, czyli sytuacjami, w których w stosunkach rodzinnoprawnych występuje element prawa obcego, co dziś jest coraz częściej spotykaną okolicznością.

Zaletami opracowania są ponadto:

- szczegółowa struktura wewnętrzna z jednolitym i przejrzystym podziałem zagadnień, dzięki której można łatwo wyszukać interesujące fragmenty;
- system przypisów dolnych, które umożliwiają czytelnikom zapoznanie się z drugim nurtem rozważań doktryny i judykatury, ściśle powiązanych z główną treścią komentarza.

Książka jest przeznaczona zarówno dla praktyków prawa: sędziów, adwokatów, radców prawnych, notariuszy i komorników, jak i pracowników naukowych, kadry dydaktycznej oraz aplikantów zawodów prawniczych i studentów.

Magdalena Habdas – doktor habilitowany nauk prawnych; profesor Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; MSC wyceny i zarządzania nieruchomościami (Sheffield Hallam University); magister filologii angielskiej; radca prawny; rzeczoznawca majątkowy; autorka krajowych i zagranicznych publikacji naukowych z zakresu prawa cywilnego, zwłaszcza prawa rzeczowego.

Mariusz Fras – doktor habilitowany nauk prawnych; profesor Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; wykładowca prawa cywilnego i ubezpieczeniowego; adwokat, członek Okręgowej Rady Adwokackiej w Katowicach; autor kilkudziesięciu polskich i zagranicznych opracowań z dziedziny prawa cywilnego i ubezpieczeniowego oraz prawa prywatnego międzynarodowego.

9788382235456 W01P01

ISBN 978-83-8223-545-6

9 788382 235456

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL